

Асис. Сергій Сергійович Біляєв

Кафедра економіки

Мелітопольський державний педагогічний університет (Україна)

Стан та перспективи розвитку Експортного ринку молочної продукції

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Підвищення ефективності функціонування аграрного сектору та його конкурентоспроможності є визначальною умовою продовольчої безпеки країни, зниження соціальної напруги, стабілізації національної економіки.

В останні роки на державному рівні вжито певних заходів з подолання аграрної кризи та створено умови для становлення й розвитку галузі, зокрема, прийнято низку законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо розвитку аграрного сектору, удосконалення державної підтримки сільськогосподарського виробництва, забезпечення продовольчої безпеки держави.

Однак аграрне виробництво й надалі відзначається нестабільністю та високою ризикованістю, не гарантує достатніх прибутків для розширеного відтворення. Вказані проблеми тісно пов'язані з необхідністю розробки ефективного і дієвого організаційно-економічного механізму розвитку аграрного сектору.

Досвід багатьох країн засвідчує, що процес формування ефективного агропромислового виробництва безпосередньо пов'язаний із станом зовнішньої торгівлі продукцією сільського господарства та харчової промисловості. На сучасному етапі формування взаємовідносин із світовим співтовариством одним з найважливіших напрямів зовнішньоекономічної стратегії аграрного сектору України слід вважати збільшення його експортних можливостей, удосконалення структури експорту, а також вихід на світові ринки з конкурентоспроможною продукцією, яка б відповідала їх вимогам та стандартам.

Одне з провідних місць у структурі вітчизняного експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості займає молочна продукція, частка якої у останні роки становила в середньому 12% вартості агропродовольчого експорту з України.

Детальний науковий аналіз основних тенденцій експорту цієї продукції дасть змогу оцінити подальші перспективи її продажу на зовнішньому

ринку, виявити чинники, що стримують його розвиток, та дозволить визначити основні напрями розвитку вітчизняного молокопродуктового комплексу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий науковий внесок у дослідження зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією, сучасних підходів до її регулювання зробили такі українські вчені, як: В. Губенко, С. Кваша, І. Кобута, А. Фесина та ін.

Питанням розвитку молочного скотарства і виробництва молока, теоретичним і практичним аспектам формування та функціонування ринку молока та молочної продукції присвячено ряд наукових праць, серед яких слід виділити роботи В. Бойка, М. Ільчука, Т. Мостенської, М. Пархомця.

Водночас у вітчизняній економічній літературі недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані із аналізом зовнішньої торгівлі молочною продукцією, зокрема стану та перспектив її експорту, що і зумовило вибір теми даного дослідження.

Метою даної роботи було проаналізувати тенденції розвитку експорту української молочної продукції України, висвітлити основні проблемні питання, що стримують розвиток експортного потенціалу галузі, та розробити рекомендації щодо їх вирішення.

ВІКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток вітчизняної молочної промисловості значною мірою залежить від кон'юнктури світового ринку молочних продуктів, оскільки майже третина всього виробництва молокопродуктів у грошовому виразі підлягає продажу на експорт. Так, частка експорту у виробництві (експортна квота) сирів усіх видів у 2005 р. становила 43%, масла – 21%, молочних консервів – 18%, сухого молока – 70%, що свідчить про експортну орієнтованість даного виду продукції та в цілому сформовані ринки збуту.

До 2005 року включно спостерігалася позитивна тенденція до постійного нарощування обсягів експорту молока та продуктів його переробки з України. У 2005 році було експортовано молочної продукції на суму 545,057 млн. дол. США, що майже у чотири рази перевищує рівень 2002 року (табл. 1). При цьому 58,7 % експортованої молочної продукції – це сири всіх видів (320,2 млн. дол. США або 116,1 тис. т) та майже 30,8 % молока та вершків згущених (168,0 млн. дол. США або 97,4 тис. т).

**Таблиця 1. Експорт окремих видів молочної продукції з України
у 2001–2006 рр., млн. дол. США**

Товарна група	2002	2003	2004	2005	2006
Молоко та вершки не згущені та без додавання цукру	0,101	1,023	0,708	1,063	1,586
Молоко та вершки, згущені або з додаванням цукру	58,575	92,333	154,718	168,001	152,621
Маслянка, йогурт, кефір та інші кисломолочні продукти	0,001	0,131	0,532	3,382	0,621
Молочна сироватка	0,288	0,753	2,237	8,554	5,899
Масло вершкове	18,982	24,763	62,674	43,858	23,312
Сири всіх видів	62,496	125,471	217,549	320,199	144,240
Разом	140,443	244,474	438,418	545,057	328,279

Джерело: COMTRADE Database: <http://comtrade.un.org>

Зважаючи на ряд об'єктивних чинників (стандарти, якість продукції, географічна близькість, традиції та ін.) найбільш доступним для українських виробників сиру, масла, згущеного молока до кінця 2005 р. був ринок Російської Федерації. Зокрема у 2005 р. на цей ринок було спрямовано 96% всього експорту сирів, 84% – вершкового масла та 34% сухого молока.

Проте критична залежність українського експорту молочної продукції від одного ринку збуту є досить негативним явищем, що повною мірою підтвердила ситуація, яка склалася з експортом до Російської Федерації у минулому році.

З 20 січня 2006 р. Россільгоспнагляд запровадив повну заборону на поставки продукції тваринництва з України, мотивуючи це рішення низькою якістю української продукції та її невідповідністю російським стандартам. Згодом імпорту молочної продукції з України був відновлений, проте лише для тих підприємств, що пройшли атестацію російської ветеринарної служби. У результаті експорт українського сиру на російський ринок зменшився порівняно з 2005 р. майже втричі (з 309 млн. дол. США або 112 тис. т. – до 117 млн. дол. США або 39 тис. т). Експорт сухого молока скоротився іще сильніше – з 57 млн. дол. США до 10 млн. дол. США.

Зменшення експорту молочної продукції на російський ринок мало наслідком загальне скорочення такого експорту з України у 2006 р. до 328,3 млн. дол. США, що становить 60% рівня попереднього року.

При цьому українським виробникам так і не вдалося істотно розширити інші ринки збуту своєї продукції. Зокрема обсяги експорту сиру до інших країн (в основному це країни Середньої Азії та Північної Африки) становили лише 10 тис. т, що на 6 тис. т більше рівня 2005 року. Дещо кращою є ситуація з експортом інших видів молочної продукції, зокрема сухого молока, оскільки виробники цього товару меншою мірою орієнтувалися на російський ринок і, крім того, попит на цей товар на світовому ринку залишається стабільно високим. Проте суттєвого збільшення експорту і цього товару до інших країн, крім Російської Федерації, досягти не вдалося – порівняно з 2005 р. експорт сухого молока на ці ринки збільшився на 20 тис. т. Причина – якість української продукції, яка не відповідає міжнародним стандартам. Зважаючи на це, сухе молоко в основному екпортувалося на ринки країн, що розвиваються, де вимоги до якості продукції аналогічні українським – Близький Схід, Африка, Середня Азія.

Основною проблемою ринку молока та молочної продукції на сьогодні залишається сировина. Це, насамперед, стосується її низької якості, що, в свою чергу, негативно впливає на якість готової продукції та загострює проблему її збуту, особливо на зовнішньому ринку.

У той же час при постійному нарощуванні обсягів виробництва молочної промисловості, гостро постає проблема не тільки якості, але й наявності молочної сировини, зважаючи на негативну тенденцію щорічного скорочення поголів'я корів, яке за 2003–2005 роки скоротилося на 587,7 тис. голів.

Через відсутність стандартів європейського рівня на молочну продукцію, низький рівень технологічного оснащення більшість молокозаводів не можуть гарантувати якість молочних продуктів та безпеку споживача. Крім того, відсутність належного державного контролю за якістю сировини та продукції породжує недобросовісну конкуренцію та фальсифікацію продуктів серед учасників молочного ринку. Проблемним залишається й питання створення розвиненої сертифікованої заготівельної мережі для збору молока у населення, де нині виробляється майже 80% всього молока.

На думку експертів, якщо якість української продукції не буде підвищуватись, то із вступом до СОТ та зумовленим ним зростанням конкуренції з боку іноземних виробників у більшості українських молокопереробних підприємств можуть виникнути серйозні труднощі зі збутом продукції не лише на зовнішньому, а й на внутрішньому ринку.

ВИСНОВКИ

Важливим напрямом розвитку вітчизняної молочної галузі є нарощування експорту продукції, яка вже сьогодні є одним із важливих напрямів експортної спеціалізації АПК України. Проте стримуючим чинником розвитку експорту залишається низька якість української продукції, що не відповідає міжнародним стандартам. Основними шляхами вирішення цієї проблеми є розвиток великотоварного виробництва молока, запровадження систем управління якістю як у сільськогосподарських, так і молокопереробних підприємствах, а також гармонізації національних стандартів на молоточну продукцію до міжнародних.

ЛІТЕРАТУРА

- Губенко В.І. *Механізм зовнішньоекономічної діяльності АПК: процеси, тенденції та розвиток*. – Біла Церква, 2002. – 261 с.
- Ільчук М.М. *Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України*. – К. : Нічлава, 2004. – 312 с.
- Кваша С.М. *Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку*. – К. : ЗАТ „НІЧЛАВА”, 2000. – 252 с.
- Кобута І. Удосконалення експортно-імпоротної політики України в зовнішній торгівлі агропродовольчою продукцією // *Актуальні питання аграрної політики: Збірник робіт*. – К., 2002. – С. 413–450.
- Концепція Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006 – 2010 роки*. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 № 536-р.
- Мостенська Т.Л. *Економічний механізм функціонування молочної промисловості України*. – К. : УДУХТ, 2001. – 328 с.
- Пархомець М.К. *Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах* / Тернопільський держ. економічний ун-т; Тернопільський ін-т агропромислового виробництва УААН. – Т. : Економічна думка, 2005. – 346 с.
- Про державну підтримку сільського господарства України*. Закон України від 24.06.04 № 1877-IV.
- Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року*. Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV.
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року „Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України”. Указ Президента України від 28.12.2005 року 1867.
- Саблук П.Т., Бойко В.І., Мостенська Т.Л., Коржинський М.П., Данилевська О.Є. *Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні* / Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”. – К. : ННЦ „ІАЕ”, 2005. – 340 с.

Саблук П.Т., Фесина А.А., Власов В.І., Вітков М.С., Саблук Р.П. *Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України* / Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”; УААН / П.Т. Саблук (ред.). – К.: ННЦ „ІАЕ”, 2005. – 242 с.

Анотація

У статті проаналізовано основні тенденції та перспективи розвитку експорту молочної продукції з України, а також висвітлено проблемні питання, що перешкоджають розвитку експортного потенціалу галузі.

Stan obecny i perspektywy rozwoju rynku eksportowego produktów mleczarskich

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono stan obecny i perspektywy rozwoju rynku eksportowego produktów mleczarskich. Przeanalizowano współczesne trendy i perspektywy ukraińskiego eksportu produktów mleczarskich i uwypuklono główne problemy ograniczające potencjał rozwoju eksportu tego sektora gospodarki.

Condition and prospects of the development of export market to milk products

Summary

Current state and prospects of export market for dairy products. Current trends and prospects of Ukrainian dairy exports are analyzed and main restrictive problems of sector's export potential development are outlined in the article.